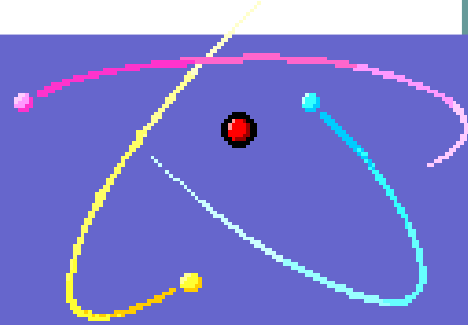

GENEL KİMYA

6. Konu....
Çözümler

Çözeltiler

- Homojen karışımlara **çözelti** denir.
- Bir çözelti, çözünen ve çözücü olmak üzere iki bileşenden oluşur.

Çözelti = çözünen + çözücü

- Bir çözeltide miktarca fazla olan bileşene **çözücü**, miktarca az olana **çözünen** denir.

Çözeltiler

- Çözeltiler çeşitli şekillerde gruplandırılabilir.
- Derişimlerine göre
- Çözebildikleri madde miktarlarına göre
- Elektrik iletkenliklerine göre

Çözeltiler

Derişimlerine göre çözeltiler

Seyreltik

Derişik

Seyreltik ← → Derişik

Çözeltiler

- Az miktarda çözünen içeren çözeltilere **seyrelik**,
- **Seyrelik Çözelti:** Çözünen madde miktarının çözeltilinin miktarına oranı düşük olan çözeltilerdir.

Çözeltiler

- Çok miktarda çözünen içeren çözeltilere ise **derişik çözelti** denir.
- **Derişik Çözelti:** Çözünen madde miktarının çözeltinin miktarına oranı yüksek olan çözeltilerdir.

Çözeltiler

Çözebildikleri madde miktarına göre çözeltiler

Doymamış

Doymuş

Aşırı doymuş

Çözeltiler

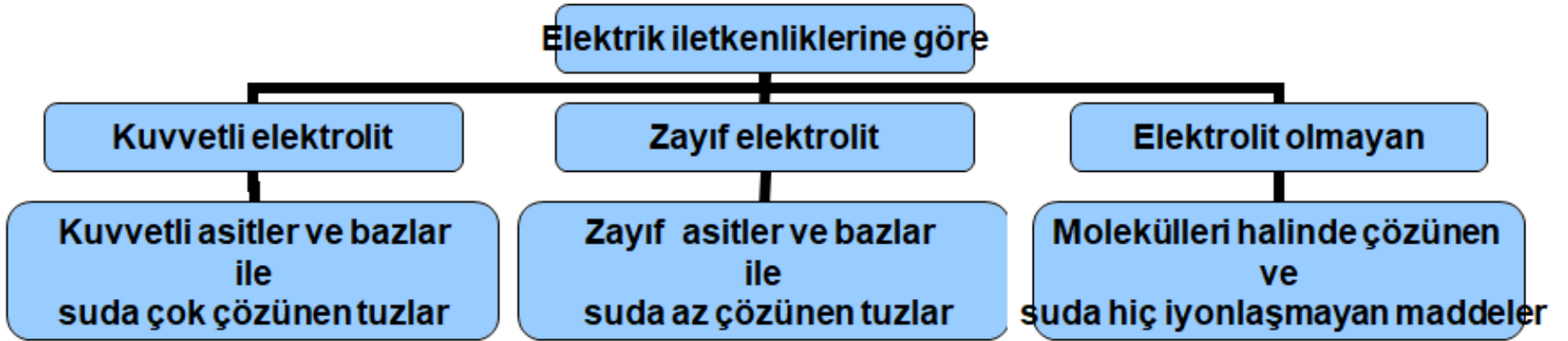
- **Doymamış Çözelti:** Belirli bir sıcaklıkta bir çözelti, çözebileceği miktardan daha az madde bulunduruyorsa bu tip çözeltilere doymamış çözelti denir.
- Doymamış bir çözeltiye, o sıcaklıktaki doyma noktasına kadar çözünen madde eklenebilir.

Çözeltiler

- **Doymuş Çözelti:** Belli sıcaklıkta içerisinde daha fazla madde (çözünen) çözülmeyen çözeltilere doymuş çözelti denir.
- **Aşırı Doymuş Çözelti:** Belli sıcaklıkta bir çözelti doyma noktasını aşarak daha fazla çözünen bulunduran çözeltilere denir.
- Aşırı doymuş çözeltiler kararsızdır ve bekletildikleri zaman çözeltideki fazla olan madde kristallenerek dibe çöker.

Çözelti ve Derişimleri

Çözeltiler ve Derişimleri

- Suda çözünen tüm maddeler elektrolit ve elektrolit olmayanlar diye iki sınıfa ayrılırlar.
- **Elektrolit** suda çözüldüğünde çözeltisi elektrik akımını ileten maddedir. Bu tür maddeler suda iyonlaşarak çözünürler.
- **Elektrolit olmayan** maddeler suda çözüldüğünde elektrik akımını iletmezler. Bu tür maddeler suda iyonlaşmadan çözünürler

Çözeltiler ve Derişimleri

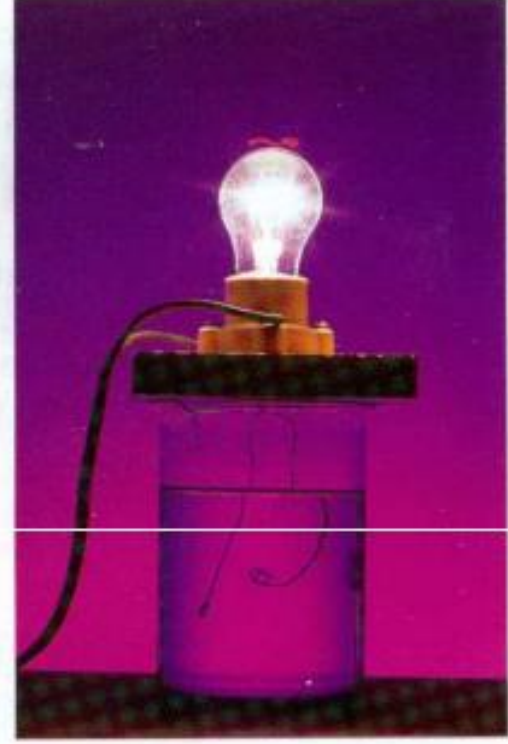
(a)

a) Elektrolit olmayan bir çözelti

(b)

b) Zayıf elektrolit bir çözelti

(c)

c) Kuvvetli elektrolit bir çözelti

Çözeltiler

ÇİZELGE 4.1

Suda Çözünen Maddelerin Sınıflandırılması

Kuvvetli Elektrolit	Zayıf Elektrolit	Elektrolit Olmayanlar
HCl	CH ₃ COOH	(NH ₂) ₂ CO (üre)
HNO ₃	HF	CH ₃ OH (metanol)
HClO ₄	HNO ₂	C ₂ H ₅ OH (etanol)
H ₂ SO ₄ *	NH ₃	C ₆ H ₁₂ O ₆ (glukoz)
NaOH	H ₂ O [†]	C ₁₂ H ₂₂ O ₁₁ (sakkaroz)
Ba(OH) ₂		
Iyonik Bileşikler		

*H₂SO₄ iki tane iyonlaşabilen H⁺ iyonuna sahiptir.

†Saf su son derece zayıf bir elektrolittir.

Çözeltiler

- Bir maddenin belli bir çözücünün belli bir miktarında, belli basınç ve sıcaklıkta çözünebilen en fazla miktarına o maddenin **çözünürlüğü** denir.
- Çözünürlük genellikle 100 mL (100 cm³) veya 100 g çözücüde çözünebilen maddenin gram cinsinden kütlesi olarak verilir.
- Her maddenin belli bir çözücüde çözünebileceği madde miktarı farklıdır.

Çözeltiler

Adı	Formülü	Sudaki çözünürlüğü (g/100 g su)
Amonyum klorür	NH_4Cl	37,2
Bakır(II) nitrat	$\text{Cu}(\text{NO}_3)_2$	125,0
Bakır(II) sülfat	CuSO_4	32,0
Kurşun(II) nitrat	$\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$	54,3
Lityum hidroksit	LiOH	12,3
Lityum nitrat	LiNO_3	70,1
Magnezyum klorür	MgCl_2	54,6
Magnezyum nitrat	$\text{Mg}(\text{NO}_3)_2$	69,5
Potasyum karbonat	K_2CO_3	111,0
Potasyum hidroksit	KOH	112,0
Sodyum karbonat	Na_2CO_3	21,5
Sodyum klorür	NaCl	36,0
Çinko klorür	ZnCl_2	395,0

Çözünürlüğe etki eden faktörler

- Çözünen madde türü
- Çözücü cinsi (türü)
- Sıcaklık
- Basınç
- Ortak iyon etkisi

Çözücü ve çözünenin cinsi

- Bir çözücüde farklı maddeler ya da bir madde farklı çözücülerde çözülürse çözünebilirlikleri farklı olur.
- Bir çözücü, molekül yapısı ve elektriksel özellikleri bakımından kendisine benzeyen maddeleri iyi çözer.
- Su polar bir madde olduğundan polar maddeler için (asit, baz, tuz, alkol...) iyi bir çözücüdür.
- Apolar yapıdaki N_2 , H_2 , CH_4 gibi maddeler ise apolar çözücü olan benzende iyi çözünür.

Sıcaklık

- Maddelerin çözünebilirliğüne sıcaklığın etkisi doymuş bir çözelti hazırlanırken alınan ya da verilen ısıya bağlıdır.
- Bazı çözeltiler hazırlanırken çevreye ısı verilir (**ekzotermik**), bazıları da çevreden ısı alır (**endotermik**).

Sıcaklık

- Örneğin bir miktar katı amonyum nitrat (NH_4NO_3) tuzu, bir deney tüpü içerisinde suda çözüldüğünde çözelti oluşumu ile birlikte deney tüpünün soğuduğu gözlenir.
- Bu durum çözünme işleminin çevreden ısı aldığını ve olayın endotermik olduğu gösterir.
- Bu tür çözünmelerde, sıcaklık arttıkça çözünürlük artar.
- Örneğin endotermik olarak çözünen KCl, 10°C 'ta 100 g suda 31.0 g çözünürken, 50°C 'ta 100 g suda 42.6 g çözünür

Sıcaklık

- NaOH, KOH gibi bazlar veya HCl, HNO₃ gibi asitlerin suda çözünmeleri ile oluşan çözeltilerde sıcaklığın arttığı gözlenir.
- Bu durum ise çözünme işleminin çevreye ısı verdiğini ve olayın ekzotermik olduğunu gösterir.
- Bu tür çözünmelerde sıcaklık arttıkça çözünürlük azalır.
- Örneğin Li₂CO₃,
10°C sıcaklıkta 100 g suda 0.23 g çözünürken
50°C'ta ancak 100 g suda 0.08 g çözünür.

SOĞUK İÇİNİZ!
Tamam içelim de niye?

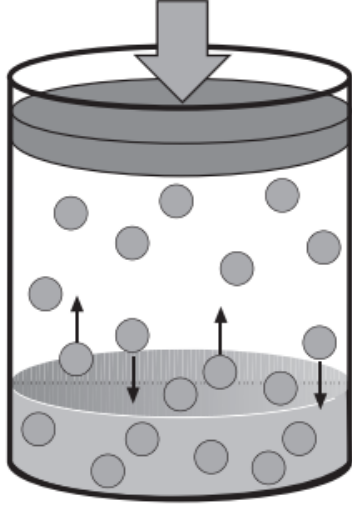
Sıcaklık

- Gazlar, sıvılarda dışarıya ısı vererek çözünürler.
- Gazların sıvılarda çözünmesi ekzotermik bir süreçtir ve **sıcaklık artması** ile gazların çözünürlükleri **azalır**.
- Örneğin oksijen gazının bir litre sudaki çözünürlüğü 25°C de 0,03 gram iken 50°C'da 0.0041 grama düşmektedir.

Basınç

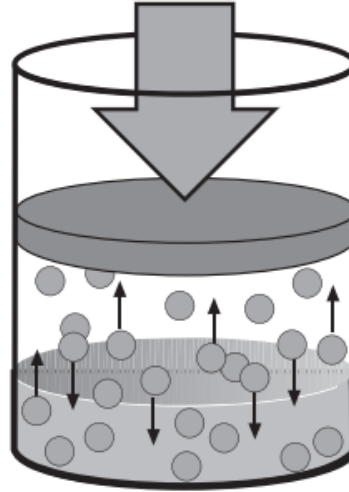
- Sıvı ve katı maddelerin çözünürlüğü **basınca bağlı değildir.**
- Gazların çözünürlüğü ise gazın basıncıyla **doğru orantılı** olarak değişir.
- Gazoz, kola gibi içecekler yüksek basınç altında CO₂ gazının çözünmesiyle şişelenir.
- Şişenin kapağı açıldığında basınç atmosfer basıncına düşer ve çözünmüş olan CO₂ gazının bir miktarı kabarcıklar oluşturarak çözüldükten uzaklaşır ve köpük oluşturur.

Basınç

a

Düşük gaz basıncı

b

Yüksek gaz basıncı

Piston aşağı doğru itildiğinde basınç artar ve bu durum daha fazla gaz taneciğinin sıvı içerisinde (kabin alt kısmında) çözünmesine neden olur.

Çözeltiler ve Derişimleri

- Bir çözeltide, çözeltilinin birim hacminde çözünmüş olan çözünenin miktarına, o **çözeltilinin derişimi (konsantrasyonu)** denir.
- Bir çözeltilinin derişimi (konsantrasyonu) **çeşitli birimler** kullanılarak ifade edilir.
- Bir çözeltide çözünen madde miktarı, kütle, hacim, mol terimlerini içeren çeşitli derişim birimleri ile belirtilir.
- En çok kullanılan derişim birimleri, **yüzde derişim, mol kesri, molarite, normalite, molalite, ppm ve ppb**'dir.

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Yüzde derişim:** Bir çözeltilinin yüz biriminde (ağırlık yada hacim olarak) çözünen madde miktarıdır.
- Ağırlıkça, Hacimce ve Ağırlık/Hacim olmak üzere 3 çeşittir.

$$\% \text{ Derişim} = \frac{a}{a + b} \times 100$$

çözünenin miktarı

çözücünün miktarı

Çözeltiler ve Derişimleri

$$\text{Ağırlıkça Yüzde} = \frac{\text{çözünen kütle}}{\text{çözelti kütle}} \times 100$$

Örneğin **%20'lik** NaCl çözeltisi demek **100** ağırlık birimi **çözeltide** (g, kg, mg, ton vb. olabilir) **20** ağırlık birimi **NaCl** var demektir. Böyle bir çözelti **20 g NaCl**'in **80 g saf suda** çözünmesiyle hazırlanabilir.

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 5 gram yemek tuzu 20 gram suda çözüdüğünde elde edilen çözelti kütlece % kaçlık olur?

Çözeltiler ve Derişimleri

$$\text{Hacimce yüzde} = \frac{\text{çözünen hacmi}}{\text{çözelti hacmi}} \times 100$$

Örneğin **30** mL hacmindeki bir maddeyi, uygun bir çözücüde çözerek çözelti hacminin tam **100** mL'ye tamamlanmasıyla **%30**'luk bir çözelti hazırlanmış olur.

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** Hacimce %25'lik 500 mL etil alkol-su çözeltisi nasıl hazırlanır? (Ne kadar su ne kadar etil alkol vardır?)

Çözeltiler ve Derişimleri

$$\text{Ağırlık/hacim yüzdesi} \quad (\text{gr}/100\text{ml}) = \frac{\text{çözünen kütle}}{\text{çözelti hacmi}} \times 100$$

Katı maddenin sudaki çözeltileri için bu derişim ifadesi kullanılır. Örneğin %**10**'luk bir NaCl çözeltisi demek, **100** mL çözeltide **10** gram **NaCl** var demektir.

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 25 gram şeker kullanılarak 125 mL çözelti hazırlanıyor. Elde edilen çözelti ağırlık/hacim olarak % kaçlık olur?

Çözeltiler ve Derişimleri

$$\text{Molarite} = \frac{\text{çözünen in mol sayısı}}{\text{çözeltinin hacmi **Litre** cinsinden}}$$

$$\text{Molalite} = \frac{\text{çözünen in mol sayısı}}{\text{çözücü kütlesi **kilogram** cinsinden}}$$

$$\text{Mol kesri} = \frac{\text{herhangi bir bileşenin mol sayısı}}{\text{çözeltideki bileşenlerin mol sayıları toplamı}}$$

Parts per million (ppm), **Milyonda bir**

Parts Per Billion(ppb), **Milyarda bir**

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Molar derişim (Molarite):** Bir (1) litre çözeltide çözünen maddenin mol sayısına, o çözeltinin molaritesi denir.
- Hacim **litre** cinsinden kullanılmalıdır.

$$M = \frac{n}{V}$$

Molarite

çözünenin mol sayısı

litre cinsinden çözelti hacmi

Çözeltiler ve Derişimleri

- n değeri mol sayısını ifade etmektedir.
- Bu değeri verilen madde miktarının ilgili maddenin Mol kütesine bölünmesi ile bulunur.

$$n = \frac{g}{M_A}$$

gram cinsinden
madde miktarı

maddenin mol
kütesini

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 4 gram NaOH, toplam hacim 100 mL olacak şekilde su içerisinde çözüldüğünde, elde edilen çözelti kaç molar olur? (NaOH: 40 g/mol)

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 53 gram Na_2CO_3 , toplam hacim 2 litre olacak şekilde su içerisinde çözüldüğünde, elde edilen çözeltinin molar derişimini hesaplayınız (Na_2CO_3 : 106 g/mol).

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 0,25 M ve 250 mL'lik bir K_2CrO_4 çözeltisi hazırlanmak isteniyor. Bunun için, ne kadar K_2CrO_4 gerektiğini hesaplayınız? (K: 39, Cr: 52, O: 16).

Çözeltilerin Seyreltilmesi

- Derişik çözeltiler laboratuvar depolarında, gerektiğinde kullanılmak üzere muhafaza edilir. Bu derişik stok çözeltiler kullanmadan önce genellikle seyreltilir.
- Seyreltme, derişimi daha yüksek bir çözeltiden derişimi daha az bir çözelti hazırlama işlemidir.

Çözeltilerin Seyreltilmesi

- Seyreltme işlemi sırasında, alınan belirli miktardaki stok çözelti (başlangıç çözeltisi, ana şişe, orijinal şişe) üzerine çözücü eklenmesi, çözelti derişimini azaltır, ancak çözelti içerisindeki **çözünen madde miktarı** değişmez.

$$M_i \times V_i = M_s \times V_s$$

Seyreltmeden
önce çözeltinin
derişimi ve hacmi

Seyreltmeden
sonra çözeltinin
derişimi ve hacmi

Çözeltilerin Seyreltilmesi

- Burada M_i ve M_s molarite cinsinden çözeltinin ilk ve son derişimleri,
- V_i ve V_s ise çözeltinin ilk ve son hacimleridir.
- V_i ve V_s nin birimleri hesaplamalarda aynı (mL veya L) olmak zorundadır.
- Elde edilen sonuçlardan $M_i > M_s$ ve $V_s > V_i$ karşılaştırmaları yapılabilir.

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 7.00 M H_2SO_4 çözeltisinden başlayarak 500 mL 1.75 M H_2SO_4 çözeltisi nasıl hazırlanır?

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** 25 mL 1.50 M KNO_3 çözeltisine hacmi 750 ml oluncaya kadar su ilave ediliyor. Son çözeltinin derişimi nedir?

Çözeltiler ve Derişimleri

- **Soru:** Elinizde 400 mL 0.125 M HCl çözeltisi var. Bu çözelti 0.100 M' a seyreltmek isteniyor. Ne kadar su eklenmelidir?